

Zenon Andrzejewski

Szpalty pamięci : adw. dr Ludwik Grossfeld (1889-1955)

Palestra 51/11-12(587-588), 330-335

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adw. dr Ludwik¹ Grossfeld² (1889–1955)

Urodził się 26 października 1889 r. w Przemyślu przy ul. Lwowskiej 573, jako syn Lzydora, kupca³, i Barbary z d. Blumenfeld, córki Joachima i Chawy⁴. Rodzice zawarli związek małżeński 17 stycznia 1889 r. w Przemyślu⁵. Po urodzeniu się syna Grossfeldowie przeprowadzili się na ul. Mickiewicza 27, w latach 1900–1902 zamieszkiwali przy ul. Mickiewicza 23, i od roku 1903 ponownie przy ul. Mickiewicza 27⁶.

Klasy I i II szkoły powszechnej Ludwik Grossfeld ukończył prawdopodobnie w domu, ucząc się pod okiem prywatnych korepetytorów, natomiast od 1 września 1897 r. zaczął uczęszczać na naukę codzienną do Szkoły Ludowej 4-klasowej Męskiej im. St. Konarskiego w Przemyślu⁷. Po ukończeniu szkoły ludowej, w latach 1899–1907 był uczniem c.k. Gimnazjum I Wyższego w Przemyślu (późniejsze im. J. Słowackiego), w którym 27 maja 1907 r. zdał egzamin dojrzałości⁸.

W latach gimnazjalnych należał do tajnych organizacji młodzieży socjalistycznej „Promień” i „Zjednoczenie”⁹. Jako uczeń gimnazjum brał udział w demonstracjach, pocho-

¹ Według księgi metrykalnej dr Grossfeld miał dwa imiona: „Otto Ludwik”. Zob. Archiwum Państwowe w Przemyślu (dalej: APP), Zespół: Izraelicka Gmina Wyznaniowa w Przemyślu (dalej: IGWP), Sygn. 13, Księga urodzeń 1886–1890 (dalej: Ku), s. 386, Lp. 457. Tak samo: Urząd Stanu Cywilnego w Przemyślu (dalej: USCP), Księga małżeństw Izraelickiej Gminy Wyznaniowej w Przemyślu 1923–1929 (dalej: Km IGWP), s. 143, Lp. 47. Natomiast w dokumentach szkolnych i różnych publikacjach imiona dr. Grossfelda podawane są w następującym brzmieniu i kolejności: „Ludwik Otto” lub „Ludwik Otton”. Ponieważ sam dr Grossfeld przez całe życie używał oficjalnie tylko drugiego imienia metrykalnego: „Ludwik”, autor przyjął tę konwencję w niniejszym opracowaniu.

² Zapis nazwiska w księdze metrykalnej podany jest przez dwa „s”. Zob. APP, Zesp. IGWP, Sygn. 13, Ku. Podobnie: USCP, Km IGWP. Taka sama pisownia występuje w dokumentach szkolnych. Natomiast sam dr Grossfeld pisał swoje nazwisko przez jedno „s”. Pisownia ta przyjęła się we wszystkich oficjalnych dokumentach urzędowych i publikacjach. Przyczyny zaistniałej rozbieżności nie udało się ustalić. Autor, w niniejszym tekście, używa pisowni metrykalnej: „Grossfeld”, jako obowiązującej.

³ W katalogach szkolnych w rubryce: „Zawód ojca” podawany jest też: przedsiębiorca, agent, agent i urzędnik asekuracyjny.

⁴ APP, Zesp. IGWP, Sygn. 13, Ku.

⁵ Adnotacja w księdze urodzeń.

⁶ Adresy ustalono na podstawie katalogów szkolnych.

⁷ APP, Zespół: Publiczna Szkoła Powszechna Męska im. St. Konarskiego w Przemyślu, Sygn. 37, Katalog główny kl. III „B” z roku szk. 1897/98.

⁸ APP, Zespół: I Państwowe Gimnazjum i Liceum im. J. Słowackiego w Przemyślu, Sygn. 101, 102, 103, 105, 107, 110, 112, Katalogi główne z lat 1899/1900, 1900/1901, 1901/1902, 1902/1903, 1903/1904, 1905/1906, 1906/1907.

⁹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AANW), Zespół: Komitet Centralny Polskiej Zjedno-

dach i wiecach przemyskich robotników, walczących o prawa socjalne i polityczne. W roku 1907 wstąpił do Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska (PPSD)¹⁰, kierowanej przez adwokata dr. H. Liebermana.

W roku akademickim 1907/08 podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu we Lwowie, które ukończył w roku 1911, uzyskując absolutorium¹¹. 10 lipca 1912 r., po złożeniu trzech egzaminów tzw. rygorozów, promował się na doktora praw w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie¹².

Po uzyskaniu doktoratu rozpoczął aplikację w Sądach Okręgowym i Grodzkim w Przemyślu, a następnie w renomowanych kancelariach adwokackich dr. M. Margulies, dr. L. Peipera i dr. J. Mantla¹³.

W latach 1912–1914 był członkiem Komitetu Miejsowego PPSD.

W roku 1915 został powołany jako szeregowy do armii austriackiej, w której służył do końca I wojny światowej, dochodząc do stopnia podporucznika¹⁴. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości ukończył aplikację w kancelarii dr. J. Mantla i po złożeniu w roku 1919 egzaminu adwokackiego otworzył w Przemyślu przy ul. Franciszkańskiej 20 własną kancelarię, którą prowadził do wybuchu wojny w 1939 r.¹⁵

Zgodnie z wyznawaną ideologią dr L. Grossfeld zawód adwokata traktował jako służbę społeczną. Jego kancelaria była przystanią i oparciem dla ludzi potrzebujących pomocy nie tylko prawnej, ale także materialnej i moralnej. Biedota robotnicza miała w nim obrońcę swoich praw w sądach, w radzie miejskiej Przemyśla i przed wszystkimi władzami. Procesy prowadził nierzadko bezpłatnie, często dokładał do opłat sądowych, kupował lekarstwa chorym, udzielał pomocy w gotówce¹⁶. Na przestrzeni dwudziestu lat dał się poznać jako wybitny obrońca w sprawach karnych. Występował w licznych procesach politycznych, bronił działaczy ruchu robotniczego, zarówno socjalistów, jak i komunistów, a gdy po wielkim strajku

czonyj Partii Robotniczej (dalej: KC PZPR), sygn. 237/ XXIII, Ludwik Grossfeld,teczka osobowa nr 79 (dalej: L.G., t. osob. nr 79).

¹⁰ Tamże.

¹¹ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (dalej: AUJK), Otto Ludwik Grossfeld (dalej: O.L.G.), Akta personalne S II 521 i WP II 525 (dalej: A.p.). Do roku 1924 studia nie kończyły się stopniem magistra, jedynie tzw. absolutorium.

¹² AUJK, O.L.G., A.p. Do roku 1924 doktorat uzyskiwało się po złożeniu trzech egzaminów, tzw. rygorozów. Rozprawa doktorska nie była wymagana.

¹³ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 79.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże; Rzeszowski (jarosławsko-przemyski) rocznik 1937/38, Wyd. J. Brunelika, Lwów–Kraków 1937, s. 78.

¹⁶ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 2060.

chłopskim w 1937 roku w więzieniach znalazły się setki chłopów-ludowców z powiatów jarosławskiego, przemyskiego i mościskiego, dr Grossfeld od pierwszej chwili roztoczył nad nimi bezinteresowną opiekę, organizując pomoc prawną, ułatwiając widzenia z rodzinami i doręczanie paczek żywnościowych¹⁷.

Dr L. Grossfeld zajmował się także problematyką ochrony lokatorów. Będąc sekretarzem Stowarzyszenia Lokatorów w Przemyślu i członkiem Zarządu Centralnego Związku Zrzeszeń Lokatorów, opracował i wydał razem z A. Frimem *vademecum* pt. „Poradnik dla lokatorów. Nowa ustawa o ochronie lokatorów i ustawy o rekwiizycji mieszkań” (Przemyśl 1921)¹⁸.

Działalność zawodowa dr. Grossfelda spletała się ściśle z jego aktywnością polityczną i społeczną. W ciągu całego okresu międzywojennego pełnił na przemian funkcję sekretarza i przewodniczącego Okręgowego Komitetu Robotniczego (OKR) PPS¹⁹ na okręg: Przemyśl – Dobromil – Sanok – Krosno – Brzozów²⁰. Jeździł po terenie, wygłaszając prelekcje i odczyty na zebraniach organizacyjnych, przemawiał na zgromadzeniach publicznych, mityngach i manifestacjach robotniczych.

Bliskie stosunki łączyły dr. L. Grossfelda także z wieloma działaczami ludowymi. Przyjaźnił się z Ignacym i Zofią Solarzami, niejednokrotnie odwiedzał Gacką Górkę k. Przeworska, jako prelegent brał udział w zjazdach wychowanków Wiejskiego Uniwersytetu Orkanowego²¹.

Przez dwadzieścia lat dr Grossfeld współredagował tygodnik społeczno-polityczny „Nowy Głos Przemyski”, będący lokalnym organem PPS²², do którego pisał większość artykułów wstępnych. Nie szczędził funduszy na utrzymanie pisma i bronił je przed konfiskatami w sądach. W latach 1927–1928 pełnił funkcję wydawcy i redaktora odpowiedzialnego periodyku²³. Rokrocznie współorganizował manifestacje pierwszomajowe, na których wygłaszał przemówienia. 5 sierpnia 1935 r. uczestniczył w wiecu poświęconym bojkotowi wyborów do Sejmu²⁴. Na początku 1936 r. wygłosił w lokalu centralnej Żydowskiej Organizacji Szkolnej przy ul. Słowackiego 23 w Przemyślu odczyt pt. „Czy istnieje sprawiedliwość klasowa?”²⁵.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ *Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego* (dalej: *Słownik...*), Wyd. „Książka i Wiedza”, Warszawa 1988, t. 2, s. 379.

¹⁹ Na podstawie uchwały XV Kongresu, który odbył się w dniach 25–26 kwietnia 1919 r. Polska Partia Socjalno-Demokratyczna Galicji i Śląska połączyła się z Polską Partią Socjalistyczną zaboru rosyjskiego i Polską Partią Socjalistyczną zaboru pruskiego, tworząc zjednoczoną Polską Partię Socjalistyczną. J. Kaczanowska, *Skład władz naczelnych PPS 1919–1939 (w:) Z pola walki*, 1969, nr 4, s. 147.

²⁰ AANW, Zesp. KC PZPR, L.S., t. osob. nr 2060.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Z. Felczyński, *Katalog chronologiczny czasopism polskich w Przemyślu w latach 1792–1939*, Rocznik Historyczno-Archivalny, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Przemyślu, Przemyśl 1979, s. 196.

²⁴ *Słownik...*, s. 378.

²⁵ „Nowy Głos Przemyski” 1936, nr 5, s. 4, z 2 lutego 1936 r.

W latach 1929–1939 był radnym Rady Miejskiej w Przemyślu, gdzie z ramienia klubu radnych PPS walczył o pełny samorząd i jego niezależność. Z trybuny magistrackiej krytykował elity rządzące, w mieście i powiecie, za wyzysk i wrogi stosunek do walczących o prawa ekonomiczne i polityczne robotników²⁶. W ruchu zawodowym współpracował z przemysłową Radą Klasowych Związków Zawodowych, prowadził strajki, występował na konferencjach w Inspektoracie Pracy i Starostwie²⁷. W latach 1921–1929 był wiceprzewodniczącym, a następnie przewodniczącym Zarządu Powiatowego Kas Chorych na powiaty: Przemyśl i Dobromil oraz członkiem Zarządu Okręgowego Kas Chorych we Lwowie²⁸. Jednocześnie był organizatorem i przewodniczącym oddziału Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego w Przemyślu²⁹. W latach 1919–1939 piastował funkcję przewodniczącą Towarzystwa Mikrobiologicznego³⁰.

Jako członek i opiekun Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci uczestniczył w zakładaniu przedszkoli i subwencjonował kolonie i półkolonie dla dzieci z rodzin robotniczych³¹. Działal też na polu upowszechniania kultury wśród młodzieży robotniczej, pomagając przy zakładaniu chórów, orkiestr i sceny teatralnej³².

Działalność polityczna dr. L. Grossfelda w Przemyślu i regionie została dostrzeżona i doceniona przez centralne władze PPS i na XIX Kongresie (30 grudnia 1923 r.–2 stycznia 1924 r. w Krakowie) wybrano go na zastępcę członka Rady Naczelnej PPS³³, którym pozostawał do grudnia 1925 r.³⁴. W 1928 r. kandydował w wyborach do Sejmu³⁵. Na XXI Kongresie PPS (1–4 listopada 1928 r. w Sosnowcu) dr Grossfeld został wybrany do Komisji Rewizyjnej³⁶, zaś na XXII Kongresie (23–25 maja 1931 r. w Krakowie) do Centralnego Sądu Partyjnego³⁷. W grudniu tego roku występował jako świadek w głośnym procesie brzeskim. Na XXIII (2–4 lutego 1934 r. w Warszawie) i XXIV (31 stycznia–2 lutego 1937 r. w Radomiu) Kongresach PPS był wybierany do Rady Naczelnej³⁸.

Dr L. Grossfeld działał też czynnie w Zrzeszeniu Prawników Socjalistów. Na zjazdach w czerwcu 1935 r. i listopadzie 1936 r. wybierano go do składu Zarządu Zrzeszenia³⁹.

W ostatnich latach przed wybuchem wojny niemiecko-polskiej we wrześniu 1939 r. utrzymywał bliski kontakt z lwowską jednolitofrontową grupą PPS repre-

²⁶ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 2060.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 79.

³⁰ Tamże.

³¹ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 2060.

³² Tamże.

³³ J. Kaczanowska, *op. cit.*, s. 151.

³⁴ *Słownik...*, s. 378.

³⁵ Tamże.

³⁶ J. Kaczanowska, *op. cit.*, s. 153.

³⁷ Tamże, s. 154.

³⁸ Tamże, ss. 154–155.

³⁹ *Słownik...*, s. 378.

zentowaną przez Jadwigę i Wincentego Markowskich, J. Szczyrka, A. Karaczewskiego i in. oraz z działaczami KPP (KPZU) w Przemyślu⁴⁰.

Po wybuchu wojny przedostał się przez Rumunię do Francji, a po jej kapitulacji w czerwcu 1940 r. do Wielkiej Brytanii. Podczas pobytu we Francji, w styczniu 1940 r. w Angers wszedł do Komitetu Zagranicznego (KZ) PPS i został Sekretarzem Generalnym Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, pozostając na tym stanowisku w polskim rządzie emigracyjnym w Londynie do lipca 1943 r.⁴¹. W KZ PPS wraz z H. Liebermanem, S. Stańczykiem, J. Szczyrkiem i J. Beluch-Belońskim należał do lewicowego skrzydła, opowiadającego się za współpracą ze Związkiem Sowieckim⁴².

Grupa ta podjęła uchwałę popierającą zawarcie 30 lipca 1941 r. tzw. układu Sikorski–Majski⁴³.

W 1942 r., po wybraniu J. Kwapińskiego przewodniczącym Komitetu Zagranicznego PPS, dr L. Grossfeld został sekretarzem Komitetu⁴⁴. 13 lipca 1943 r. objął w rządzie emigracyjnym tekę Ministra Skarbu i urząd ten piastował do 24 listopada 1944 r.⁴⁵. Na znak protestu przeciw antysowieckiej polityce gabinetu T. Arciszewskiego wystąpił z rządu, a w marcu 1945 r. wraz z całą opozycyjną grupą opuścił szeregi Komitetu Zagranicznego PPS⁴⁶. Po rozłamie współorganizował tzw. Zjednoczoną Grupę członków PPS w Wielkiej Brytanii, która 15 lipca 1945 r. wydała w „Jutrze Polski” oświadczenie o uznaniu Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej (TBJN)⁴⁷ i poparciu działań zmierzających do zjednoczenia sił socjalistycznych w kraju w jednej partii⁴⁸.

W lipcu 1945 r. TRJN mianował dr. L. Grossfelda komisarzem Banku Polskiego w Londynie i powołał go na członka Komisji Likwidacyjnej tegoż Banku⁴⁹. Po wykonaniu zadania dr Grossfeld powrócił do kraju i zamieszkał w Warszawie przy al. Szucha 16 m. 15.

18 października 1945 r. został mianowany podsekretarzem stanu w Ministerstwie Żeglugi i Handlu Zagranicznego, a od 7 lutego 1947 r. pełnił funkcję kierownika tego resortu⁵⁰. 15 kwietnia 1947 r. objął stanowisko podsekretarza stanu ds. handlu zagranicznego w Ministerstwie Przemysłu i Handlu⁵¹. W marcu 1949 r. powierzono mu misję zorganizowania Polskiej Izby Handlu Zagranicznego, a po jej

⁴⁰ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 2060.

⁴¹ Tamże.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ B. Syzdek, *Polski ruch socjalistyczny w latach II wojny światowej* (w:) *Z pola walki*, 1969, nr 3, s. 68.

⁴⁵ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 2060.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Rząd polski powołany 28 czerwca 1945 r. w wyniku obrad konferencji moskiewskiej 17–21 czerwca 1945 r.

⁴⁸ *Słownik...*, s. 378.

⁴⁹ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 79.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże.

utworzeniu 28 września 1949 r. został mianowany prezesem Izby⁵². Na stanowisku tym pozostał już do dnia śmierci.

Pełniąc wysokie funkcje rządowe, dr L. Grossfeld prowadził nadal aktywną działalność polityczną. Po powrocie z Wielkiej Brytanii we wrześniu 1945 r. wstąpił do odtworzonej PPS i 4 listopada 1945 r. został dokooptowany do Rady Naczelnej partii⁵³. Od 29 grudnia 1945 r. był posłem do Krajowej Rady Narodowej⁵⁴. W 1946 r. uczestniczył w Międzynarodowych Konferencjach Socjalistycznych w Londynie i Bournemouth⁵⁵. W kwietniu 1946 r. wszedł w skład Komisji Spraw Zagranicznych, utworzonej przez Centralny Komitet Wykonawczy (CKW) PPS⁵⁶. W maju 1946 r. został członkiem Sekcji Morskiej, powołanej przy Radzie Gospodarczej PPS, a od listopada tego roku wchodził w skład Rady Organizacyjnej przy CKW PPS⁵⁷. W styczniu 1947 r. wybrano go na posła do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁸. Na XXVII Kongresie PPS (14–17 grudnia 1947 r. we Wrocławiu) wszedł do Rady Naczelnej Partii i pozostawał w jej składzie do Kongresu Zjednoczeniowego PPS i PPR⁵⁹, w którym uczestniczył w dniach 15–21 grudnia 1948 r. w Warszawie⁶⁰. Po kongresie został członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej⁶¹. Na krótko przed śmiercią podpisał apel do Polaków na emigracji, wzywający do powrotu do kraju. Zmarł 13 września 1955 r. w Warszawie. Został pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w kwaterze B2 – rząd 9 – grób 1. Był odznaczony: Orderem Polonia Restituta III kl., Medalem 10-lecia Polski Ludowej, Medalem Zwycięstwa i Wolności, czeskosłowackim Orderem „Lwa Białego” II kl., bułgarskim Orderem „Za Zasługi” i in.⁶².

Dr L. Grossfeld był dwukrotnie żonaty. Pierwszy związek małżeński zawarł 26 lutego 1913 r. we Lwowie z Augustą Bernfeld. Z tego związku przyszła na świat córka Barbara urodz. 26 stycznia 1921 r. w Przemyślu⁶³. Drugi związek małżeński zawarł 20 maja 1927 r. w Przemyślu z Olgą Kupfer⁶⁴, z którą miał córkę Ewę, (po zawarciu związku małżeńskiego nosi nazwisko Krawczyk), absolwentkę Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego⁶⁵.

Zenon Andrzejewski

⁵² AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 2060.

⁵³ *Słownik...*, s. 378.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 79.

⁶² Tamże.

⁶³ USCP, Księga urodzeń IGWP 1920–1923, s. 93, Lp. 25.

⁶⁴ USCP, Km IGWP 1923–1929, s. 143, L.p. 47.

⁶⁵ AANW, Zesp. KC PZPR, L.G., t. osob. nr 79.